

INNEHÅLL

Förord	7
Inledning	9
SUDAN OCH SYDSUDAN	
En man föll av tåget	19
Den stora Lundinaffären	27
Block 5A, södra Sudan	75
Mister Africa Oil	87
När Lundin Oil skulle frälsa södra Sudan	95
Tolvtaggaren Carl Bildt	121
Olja – så funkar det	127
Världens nyaste land	131
KENYA	
Lamu	149
Vems tur är det att få äta?	189
Land skall med lag byggas	221
UGANDA	
Afrikas pärla	229
De sålde sina hemman	251
ETIOPIEN	
De brända ansiktenas land	277
Det kinesiska pärlhalsbandet	323

DEN STORA LUNDINAFFÄREN

DEN 30 SEPTEMBER 2011 fick jag ett mejl. Så här löd det:

Hejsan, mitt namn är Lennart Gustafsson, kriminalinspektör på Rikskriminalpolisen i Stockholm. Som du kanske vet så har åklagare Magnus Elving inlett en förundersökning gällande folkrättsbrott i södra Sudan, block 5 A. Elving har önskemål om att du om möjligt skall höras gällande dina kunskaper / erfarenheter gällande Sudan. Ansvarig för förhöret är Krkom Stig Edqvist.

Du kan ringa honom och bestämma tid och plats när det passar dig. Vänligen.

Lennart Gustafsson
Rikskriminalpolisen Utredningssektionen.

Jag funderade på vad det kunde betyda. Jag kände naturligtvis till Magnus Elvings förundersökning. Den hade kommenterats en hel del i medierna. Det svenska företaget Lundin Oil som hade letat efter olja i södra Sudan kring millennieskiftet misstänktes för medhjälp till folkrättsbrott. Inbördeskrig pågick vid den tiden. Lundin sågs som associerad med regeringen i Khartoum som stred mot gerillan *Sudan People's Liberation Army*, SPLA. Och nu skulle alltså jag förhöras av åklagaren tillsammans med Stig Edqvist från Rikskriminalpolisen.

Stig Edqvist var inte vilken konstapel som helst. Han var under många år chef för Palmegruppen, världens största polisutredning. Om han och åklagaren avsatte en halv dag för att åka till Uppsala och prata med mig så måste det vara allvar, tänkte jag.

Historien hade för min del börjat drygt tio år tidigare, så som jag återger det i kapitlet "När Lundin Oil skulle frälsa södra Sudan". Kring millennieskiftet hade jag jobbat med min första riktiga nyhetsdokumentär. Den en timme långa filmen *Tron, hoppet och oljan* som jag filmade och redigerade på egen hand.

I maj 2000 visades den i SVT:s Dokument utifrån. Filmen handlade om Sudan, inbördeskriget och den spirande oljeindustrin. Jag hade besökt huvudstaden Khartoum och träffat både regeringsfolk och oppositionella. Jag hade rest norrut till det nybyggda oljeraffinaderiet som uppfördes av kineser. Jag hade intervjuat John Garang, ledare för rebellarmén SPLA. Dessutom hade jag vandrat med några av hans gerillasoldater i krigszonen Nubabergen.

Men viktigast av allt var att jag som förste svenske journalist hade filmat och intervjuat Ian Lundin, vd för bolaget Lundin Oil på plats i södra Sudan. I min film gjorde han ett anmärkningsvärt uttalande. Jag frågade hur han kände inför det faktum att hans företag var beroende av beskydd från såväl miliser som regeringsarmé i södra Sudan.

– Ja det är klart att det är ju en del av landet som man kan kalla för *Wild West*, svarade han. Det finns många olika grupper som springer omkring och slåss mellan varandra. Och det har väl egentligen inte att göra med ett stort krig. Det är *tribal* som vi ser det. Och vi behöver få någon sorts protektion från armén för att kunna jobba normalt.

Han såg på mig med troskyldig blick. Då, när han uttalade detta, trodde han förmodligen själv på sina ord. Det här var den typ av desinformation som regeringen i Khartoum presenterade för utländska investerare som kom till Sudan för att dra igång affärsprojekt. Det är inte fråga om ett riktigt krig. Det är en massa

stammar i södern som skjuter på varandra. Så har det alltid varit, inget att bry sig om. Vi skall se till att ni får jobba i lugn och ro.

Men jag var förbryllad. Hur är det möjligt, tänkte jag, att en man som beslutar om investeringar värda flera hundra miljoner dollar har så dåliga rådgivare? Att Ian Lundin personligen inte hade tid och möjlighet att göra en analys av förhållandena i södra Sudan kunde jag förstå. Men kunde han inte anlita kompetent folk som gjorde det åt honom? Någon måste väl ändå ha upplyst honom om att kriget redan då hade pågått i 17 år.

Jag trodde att min film skulle väcka stor uppmärksamhet. Här presenterade jag en tidigare relativt okänd svensk oljemagnat som mitt under brinnande krig drog igång ett megaprojekt och öppet erkände att han fick militärt beskydd från stridande soldater. Folk skulle troligen komma att skjutas ihjäl för att Lundin Oil skulle kunna ”jobba normalt”, som Ian Lundin uttryckte det. Var inte detta ett journalistiskt scoop?

Jag hade träffat människorättsadvokaten Ghazi Suleiman i Khartoum och intervjuat honom. Han hade suttit i fängelse upprepade gånger för sin politiskt oppositionella hållning. Han var oerhört rak i sin kritik av oljebolagen.

– De är en del av diktaturen! skrek han. *Part and parcel of the dictatorship!*

Men det gick tydligen den svenska tevepubliken förbi. Min film väckte måttlig uppmärksamhet. Den kommenterades inte särskilt mycket i medierna. Ungefär samtidigt som den visades valdes Carl Bildt in i Lundin Oils styrelse. Det gav inte heller någon direkt genklang i den allmänna debatten. I Sverige var intresset för de faktiska händelserna i Sudan precis lika sömningt som det alltid hade varit.

Som vanligt krävdes det att någon utifrån uppmärksammade

den svenska kopplingen. När det inträffade vaknade alla kommentatorer med ett ryck.

Den 15 mars 2001 – alltså knappt ett år efter att min film hade visats – publicerade den brittiska kristna organisationen *Christian Aid* en rapport betitlad *The Scorched Earth*. Den brända jorden. Den handlade om situationen i södra Sudan och oljebolagens roll i kriget. Lundin Oil pekades ut som medskyldigt till våld och folkfördrivning.

I rapporten berättades hur Lundin Oil hade börjat borra i april 1999 på en plats vid namn Thar Jath. Strax därefter anlände sudanesiska regeringssoldater och dödade eller drev bort "tiotusentals människor", enligt Christian Aid.

Detta utlöste ett ramaskri i svenska medier. Dagen efter publicerandet av rapporten lyste krigsrubrikerna från Aftonbladets förstasida. "Oljeskandalen: VÄRLDEN RASAR MOT BILDT." Tidningens huvudledare citerade Christian Aid som hävdade att tiotusentals civila hade dödats eller fördrivits i en "systematisk politik för att tömma de oljerika delarna av landet på dess befolkning". Utöver Christian Aids rapport hänvisade Aftonbladet till det som påstods vara en självständig journalistisk produkt, en tevedokumentär av den brittiska journalisten Julie Flint. Vad som dock inte nämndes var att Julie Flint även var medförfattare till den kritiska rapporten.

Carl Bildt vägrade uttala sig. Han jobbade med Balkankrisen och lät hälsa att han satt "helt blockerad av utvecklingen i Make-donien".

Aftonbladet skickade ett reportageteam till södra Sudan. Fördrivna människor vittnade om strider, dödande och våldtäkter. Jag fann ingen anledning att ifrågasätta dessa uppgifter. Krig pågick. Människor dödades. Jag hade varit där. Jag visste vad det handlade om.

Alla de andra stora nyhetsmedierna i Sverige hakade på. Det blev en Lundinhajp utan motstycke. Ingen kunde missa det bärande grundbudskapet. Ian Lundin var en ond man. Och Carl Bildt pekades ut som djävulens hantlangare.

Snart fokuserade kritiken mot Lundin Oil på en specifik detalj. Ett vägbygge. Det vägbygget kom att förfölja både mig och Ian Lundin under lång tid, och gör det fortfarande. Fram till skrivande stund. Och sista ordet är ännu inte sagt i den frågan. Om man får tro åklagare Magnus Elving.